

exactly in these places the eumelanin-pigments seem to have been amassed in large numbers.

The greyish parts of these gulls' plumages, where the eumelanin does occur, showed less darkening of color, thus justifying the opinion that a far lesser amount of eumelanin had come to development in these tracts, though an increase of the quantity of eumelanin might first of all be expected there.

Though melanism in birds is not of very rare occurrence, yet we know but little about the nature and the cause of these interesting aberrations.

Literature.

GRAAF, C. DE (1947): Melanistische Kokmeeuw, *Larus ridibundus* L. *Ardea* 35, p. 247—248.

LYNDEN, A. J. H. VAN (1948): Nog een melanistische Kokmeeuw, *Larus r. ridibundus* L. *Ardea*, 36, p. 204.

STRESEMANN, E. (1927—1934): Aves. Handbuch der Zoologie, 7. Bnd, 2. Hälfte. Leipzig p. 39—48.

Nederlandse samenvatting: *Drie melanistische kokmeeuwen (Larus ridibundus (L.))*.

In 1941 zag VAN LYNDEN 1 melanistische kokmeeuw te Rilland Bath, Zuid-Beveland, op 8 en 11 Maart; in 1944 zag de schrijver 1 melanistische kokmeeuw te Scharwoude, op 29 Januari; in 1946 namen DE GRAAF c.s. een melanistische kokmeeuw waar te Herwen en Aerd, op 14 April.

Betreffen deze waarnemingen hetzelfde individu? De kleurverdeling, die over het geheel genomen hetzelfde schijnt volgens de beschrijvingen, wijst hier wellicht op. Het tijdsverschil hoeft geen bezwaar te zijn, evenmin het plaatsverschil.

Merkwaardig is, dat juist de witte, normaal pigmentloze vedergedeelten bij alle drie waargenomen vogels het donkerst gekleurd bleken te zijn, terwijl de grijze gedeelten van het verenkleed, die ook normaal eumelanine bevatten, naar verhouding veel lichter van tint bleken.

Hoorn, 27 December 1949.

Waarnemingen bij voedsel zoekende watervogels en varanen

door

A. HOOGERWERF

(met 2 tekstfiguren)¹⁾

In het wildreservaat Oedjoeng-Koelon, het schiereiland aan de uiterste Zuidwestpunt van Java, had ik meermalen gelegenheid varanen (*Varanus salvator*) en verschillende reiger- en ooievaarachtige vogels tijdens het gemeenschappelijk fourageren te bekijken. Daarbij heb ik herhaaldelijk kunnen waarnemen, dat de kleinere reigersoorten zoals *Egretta intermedia*, *Egretta garzetta* en *Egret-*

¹⁾ Het was mogelijk deze illustraties op te nemen „buiten bezwaar” van de Clubkas. (Red.).

ta speciosa slechts weinig vrees aan de dag legden voor de hier levende varanen en zelfs voor de grootste exemplaren niet bevreesd waren ²⁾).

Vaak nam ik waar, dat een door ondiep water of modder kruipende varaan werd omringd door vele kleinere reigers, die zich in zijn onmiddellijke nabijheid waagden en aasden op visjes, aaltjes, larven, waterinsecten e.d., die door het geploeter van de varaan en vooral door het slaan van de staart onder het bereik van de reigers kwamen. Wel meende ik op te merken, dat zij de kop van het reptiel in de gaten hielden, hoewel ik nimmer zag, dat een varaan moeite deed een van zijn „gevederde parasieten” te grijpen. Een oude maraboe trok zich zelfs al heel weinig aan van varanen, want die wandelde niet alleen vlak bij zulk een reptiel rond en kaapte het soms een prooi vlak bij de kop weg, maar ik zag hem eens zelfs boven op de staart van de varaan staan!

Vele dagen zag ik deze beide dieren in ogenschijnlijk de beste verstandhouding samen vissen, waarbij de maraboe de varaan handig voor zich liet werken, zodat de grote hagedis bitter weinig te pakken kreeg. Het gedrag van deze zelfde varaan was tegenover soortgenoten zeer kwaadaardig. Herhaaldelijk nam ik waar, dat deze in een woeste renpartij, tot vrij ver van de poel verwijderd, werden achtervolgd!

Hoewel de verstandhouding tussen *Varanus salvator* en de in haar omgeving levende vogels hier dus vreedzaam was, kon ik op het eiland Poelau-Doewa in de Baai van Bantam toch waarnemen, dat deze reptielen aan de vogelstand zeer veel schade kunnen berokkenen. Bedoeld eiland heeft tijdens het broedseizoen der reigers steeds een grote varanenstand en ik constateerde, dat het aantal niet zichtbaar scheen te verminderen, ook al liet ik 20 tot 30 stuks met behulp van honden wegvangen. Mogelijk werd zulk een afname geregeld aangevuld door varanen van de nabij gelegen vaste wal. Bij mijn langdurige waarnemingen op Poelau-Doewa ben ik tot de conclusie gekomen, dat de varanen zich voor een groot deel — althans op dit eiland — voeden met eieren en jongen der broedende vogels. Vaak zag ik ze de bomen beklimmen of tussen het gebladerte liggen en eieren of jongen uit de nesten halen en opvreten.

De reigers bleven in zulke gevallen vrij lang op de bedreigde nesten zitten, maar tenslotte verlieten de meest bedreigde vogels hun kroost en deden, onder veel gekrijs, heftige schijn-aanvallen op de nestrovers. Vaak mengden zich vele „buurlieden” onder het tumult, zodat het gekrijs op verre afstand hoorbaar was. Nimmer zag ik de vogels echter werkelijk een aanval doen op zulk een belager en deze trok zich dan ook niets van al het lawaai om zich heen

²⁾ De gewone *Varanus salvator* (Laur.) (zie fig. 1 en 2) kan een lengte bereiken van 236 cm. (Red.; v. H.)

aan en vrat rustig zijn hongerige maag vol, hetgeen niet zelden alle legsels in een bepaalde boom kostte. Op 6 April 1940 maakte ik mede, dat een gevangen varaan, die een lengte had van ongeveer 1.45 m, vijf reiger-eieren uitbraakte waaronder enkele exemplaren van *Ardeola speciosa*, die ogenschijnlijk practisch onbeschadigd waren ingeslikt.

Het aantal varanen moet op Poelau-Doewa steeds erg groot zijn geweest, want bijna alle bomen op dit eiland stonden vol krassen, veroorzaakt door de nagels van die reptielen!

In het wildreservaat Oedjoeng-Koelon kon ik vaststellen, dat *Varanus salvator* het ook nog op andere soorten van eieren heeft voorzien. Ik zag hem daar herhaaldelijk bezig met het blootleggen van de in de grond gegraven nesten van de bijeneter, *Merops viridis* en vond ook veel uitgegraven hollen, die op vroegere bezoeken van deze dieren wezen. Meermalen zag ik de bijeneters schijnaanvallen doen op de belagers hunner nesten, maar evenmin als dit bij de reigers het geval was, zag ik ze tot een werkelijke aanval overgaan, zodat de varanen zich ook hier niets van de vogels aantrokken.

Een grote opruiming kunnen varanen aanrichten onder de eieren van schildpadden, die op sommige plaatsen van Java's Zuidkust in bepaalde maanden van het jaar langs de hoge zijde van het strand door de vrouwelijke dieren worden ingegraven. Soms zijn de varanen dan bij hun uitdelvings-werkzaamheden zo verdiept in hun arbeid, dat zij de naderende bezoeker pas in de gaten krijgen wanneer deze tot vlakbij is genaderd. Maar doorgaans wordt de graaf-arbeid telkens onderbroken om een scherpe blik te kunnen laten weiden over de omgeving. Of een enkele varaan kans ziet om het gewoonlijk grote aantal eieren, dat een schildpad in één gat pleegt te deponeren ³⁾, in één enkele maaltijd te verorberen, heb ik nooit kunnen nagaan. Maar ik acht deze veelvraten, die zich soms zo verzadigen, dat ze zich tot vlakbij laten naderen, daartoe best in staat. Of zij de plaats waar de schildpad-eieren, meestal 1—1½ m diep, begraven liggen, door het oog of met de neus ontdekken, is mij niet bekend. Volgens mijn ervaringen zijn deze beide zintuigen bij de varaan heel goed ontwikkeld.

De plaats waar de eieren begraven liggen, is, mits het leggen der eieren niet te lang geleden heeft plaats gevonden, duidelijk zichtbaar, hetgeen dan ook wel een van de voornaamste oorzaken ervan is, dat zoveel eieren door de bevolking worden opgedolven. Deze vindt de plaats waar ze precies liggen, door met een stok of staaf in het zand te steken net zolang tot aan de punt daarvan wat eiwit of ei-geel blijft kleven.

³⁾ Zie afbeelding hiervan in: Nederl. Comm. voor Int. Natuurbescherming Supplement op Mededelingen No. 10 (1933), p. 74 (Red.; v. H.)

Foto HOOGERWERF
Varanus salvator (Laur.), de eierenrover bij uitnemendheid ; Oedjoeng Koelon,
Java, November 1940.

Foto HOOGERWERF
Het spoor van *Varanus salvator* op het strand ; Oedjoeng Koelon, Java,
November 1940.

Dat varanen door hun prooi soms in moeilijkheden kunnen geraken, kon ik op 23 October 1937, eveneens, in het wildreservaat Oedjoeng-Koelon, waarnemen. Een exemplaar had, na geruime tijd te vergeefs in een modderpoel naar iets van zijn gading te hebben gezocht, tenslotte een aaltje uit de modder voor de dag gepeuterd en deed nu hardnekkige pogingen om het diertje door zijn keelgat te krijgen. Dit bleek echter niet zo eenvoudig te zijn, want herhaaldelijk kroop het slanke aaltje, ondanks alle heftige slikbewegingen van de varaan, weer naar buiten. Nog gecompliceerder werd de situatie toen het aaltje in een der neusgaten van de varaan kroop, waardoor het reptiel geheel de kluts kwijt raakte, als waanzinnig met de kop heen en weer schudde en trachtte door met de kop langs het lichaam te wrijven, de aal kwijt te raken. Dit had echter geen succes: de aal hield vast, tot tenslotte een stuk koraal de oplossing bracht, want toen de snuit hierlangs werd gewreven, werd het aaltje los geschuurd en was spoedig daarna door het keelgat van de varaan verdwenen.

Ook vogels komen, zoals bekend is, door te grote gulzigheid meermalen in verlegenheid⁴). Ik was daarvan op 20 October 1937 getuige, toen ik vanuit een boomhut langs de monding van een verzande rivier langs de Noordkust van het hierboven genoemde wildreservaat mijn waarnemingen deed.

Ik nam toen geruime tijd achtereen een vissende slangenhalvogel, *Anhinga rufa melanogaster*, waar, die op een gegeven moment boven water kwam met een vrij grote vis (blannak) op de snaveltop gespietst, zodat de snavel niet meer geopend kon worden. Na enkele ogenblikken zenuwachtig te hebben rondgezwommen, beklom de vogel de rivier-oever en trachtte zijn prooi door met de snavel langs de vleugels te strijken, kwijt te geraken, hetgeen echter niet gelukte. De vogel slaagde er tenslotte in de vis, op dezelfde wijze als de varaan dit deed, langs een koraalblok af te strijken, waarna hij werd verslonden.

Hoewel de verwarring waarin de vogel in dit geval ogenschijnlijk verkeerde, zou doen vermoeden, dat het niet de gewoonte dezer vogels is om hun prooi op de spitse snavel te spietsen, althans niet op deze manier, zij hier toch medegedeeld, dat ik deze vangmethode meermalen heb zien toepassen. Zo zag ik op 3 Augustus 1941 nabij Poelau-Doewa in zee een *Anhinga* boven water komen met een circa 15cm lange vis, die eveneens op beide snavelpunten was gespietst, maar even later omhoog werd geworpen en ingeslikt. Ik releveer deze feiten niet zozeer om te wijzen op deze merkwaardige vangmethode, die vermoedelijk wel reeds eerder door andere waarnemers zal zijn beschreven, maar om een paar aardige waarnemingen, die misschien niet zo vaak zullen worden gedaan, aan de vergetelheid te ontrukken.

⁴) Zie de afbeelding van een onder zulke omstandigheden omgekomen spreeuw, waargenomen door VAN HEYST en afgebeeld in dit tijdschrift, 10 (1920), p. 47. (Red.; v. H.)